

УДК 75.091.8:[378.4.096(477.43-21):37]:355.48(470:477)«2014/...»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-8>

Наталія МЕНДЕРЕЦЬКА,

orcid.org/0000-0002-9407-3168

магістр, асистент кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна) nata.mender@gmail.com*

ВИСТАВКОВО-ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИСТЕЦЬКОЇ КАФЕДРИ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття розкриває питання функціонування та розвитку мистецького освітнього середовища, виставкової та проєктної діяльності в екстремальних обставинах, викликаних повномасштабним вторгненням РФ на територіях України на прикладі досвіду кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Присвячується 20 річниці заснування мистецької кафедри. Під час написання статті були використані методи аналізу та синтезу інформації, емпіричний та історичний метод. У статті систематизовано мистецький досвід організації освітньої діяльності засобами виставково-творчої, соціальної та виховної роботи, досліджено результати проєктної діяльності на прикладі започаткованих та проведених проєктів – «Українцями ми народилися», «Сродні», «Наш Сад Божественних пісень», «Милосердне Мистецтво» та інших заходів. Наукова новизна полягає у тому, що у статті вперше у науковій літературі висвітлюються питання історії створення кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, систематизується досвід функціонування мистецького освітнього середовища в умовах війни у форматі позааудиторної роботи. У статті висвітлюються питання основних віх історії створення кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, а також детальний розглядається виставкова діяльність як творчо-виховний напрямок функціонування та розвитку мистецького освітнього середовища у межах структури кафедри під час війни. Практична значущість полягає у можливості використання досвіду проєктної, творчої, виставкової діяльності мистецької кафедри в екстремальних умовах сьогодення у національно-патріотичному, соціально-творчому та волонтерському контексті.

Ключові слова: мистецтво, творчість, живопис, історичний розвиток, проєкт, досвід, виклики, здобувачі освіти.

Natalia MENDERETSKA,

orcid.org/0000-0002-9407-3168

Master of Arts, Assistant at the Department of Fine and Decorative Arts and Artwork Restoration

*Kamianets-Podilskiy Ivan Ohiienko National University
(Kamianets-Podilskiy, Khmelnytskyi region, Ukraine) nata.mender@gmail.com*

EXHIBITION AND PROJECT ACTIVITIES OF THE ART DEPARTMENT IN THE CONDITIONS OF WAR: REALITIES AND PROSPECTS

The article reveals the issues of functioning and development of the artistic educational environment, exhibition and project activities in extreme circumstances caused by the full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine on the example of the Department of Fine, Decorative & Applied Arts and Artwork Restoration of the Kamianets-Podilskiy Ivan Ohiienko National University. The article is dedicated to the 20th anniversary of the founding of the art department. Methodology. The methods of analysis and synthesis of information, empirical and historical methods were used in the article. Results. The artistic experience of organizing educational activities by the means of exhibition, creative, social and educational work is systematized; the results of the project activities on the example of the initiated and implemented projects – “We Were Born Ukrainians”, “Srodni”, “Our Garden of Divine Songs”, “Mercy Art” and other events are examined. Scientific novelty. For the first time in the scientific literature, the history of the creation of the Department of Fine, Decorative & Applied Arts and Artwork Restoration of the Faculty of Education of the Kamianets-Podilskiy Ivan Ohiienko National University is highlighted; the experience of the functioning of the artistic educational environment during the war in the format of extracurricular activities is systematized. The article highlights the main milestones in the history of the creation of the Department of Fine, Decorative & Applied Arts and Artwork Restoration at the Kamianets-Podilskiy Ivan Ohiienko National University, and also examines in detail the exhibition activity as a

creative and educational orientation of the functioning and development of the artistic educational environment within the structure of the department during the war. Practical significance lies in the possibility of using the experience of project, creative, exhibition activities of the art department in the extreme conditions of today in the national-patriotic, social, creative and volunteer context.

Key words: art, creativity, painting, historical development, project, experience, challenges, students.

Постановка проблеми. «Війна – це завжди руйнування, знищення, смерть... Культура і мистецтво – це творіння життя! Що може митець зробити під час війни, чим допомогти своїй країні, яке місце під час війни займає творчість?! Це рядки з творчих есе на тему: «Мистецтво та митці у викликах війни» наших цьогорічних першокурсників... Це питання на які всі ми – люди мистецтва – науково педагогічні працівники та здобувачі вищої освіти кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва (далі ОДПМ та РТМ) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка даємо свої відповіді кожного дня починаючи з такого лютого насправді лютого 2022 року» (Мендерецька, 2023: 5).

Неможливо розглядати здобутки та функціонування кафедри ОДПМ та РТМ не торкнувшись основних віх творення її історії, не згадуючи педагогів та митців, які були причетними до процесів генези та розвитку, формували її основу, закладали фахову та мистецьку базу.

Аналіз досліджень. Теоретичні основи політики та механізмів забезпечення ефективності освітньої діяльності в університетах досліджують О. Базелюк, Ю. Вітренко, О. Воробйова, В. Ворона, М. Дебич, С. Калашнікова, О. Паламарчук, О. Слюсаренко, Ж. Таланова та ін. Водночас перед закладами вищої освіти постають нові виклики, пов'язані із воєнним станом – як щодо організації освітнього процесу, так і різних видів позанавчальної діяльності студентської молоді (Кравченко, 2022: 99). Ці питання розкривають Кравченко О., Пічкур М., Лунін Д., Урсу Н., та інші.

Мета статті – є висвітлення питань основних віх історії створення кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, а також детальний розгляд виставково-проектної діяльності як творчо-виховного напрямку функціонування та розвитку мистецького освітнього середовища у межах структури кафедри під час війни.

Виклад основного матеріалу. Історія підготовки при університеті художників-педагогів, а отже і історія створення самої кафедри, розпочалася з 1986 року, коли відбувся перший набір абітурієнтів (25 осіб) на «Початкове навчання»

з додатковою спеціальністю «Образотворче мистецтво». Викладачами предметів образотворчого циклу стали – випускник Львівського поліграфічного інституту М.П. Гуменюк, випускники Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Д. Ушинського В.І. Донець та Л.П. Бондар. У 1992 році – випускниця Львівського інституту декоративного і прикладного мистецтва, відмінник народної освіти, кандидат мистецтвознавства, доцент Н.О. Урсу. Це дало змогу ввести нові спецкурси і спецпрактикуми (шрифтова графіка, шкільний дизайн), забезпечити викладання лекційного матеріалу висококваліфікованими фахівцями, що позначилося на якості підготовки студентів. З 1999 р. викладач Негода Б.М. одержує звання заслуженого художника України і обирається Радою університету доцентом кафедри. У 2003 навчальному році вперше здійснено набір студентів (20 осіб) на мистецько-педагогічну спеціальність – «Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво». 1 лютого 2004 року рішенням ректора університету утворюється кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, яку очолила на той час кандидат мистецтвознавства, доцент Наталія Олексіївна Урсу.

Художньо-педагогічна спеціальність дозволяє продовження навчання в магістратурі. З 2005 р. додалися нові мистецькі спеціальності «Реставрація творів мистецтва» і «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво» (спеціалізації мистецтвознавство та сакральне мистецтво). На спеціальності працювали викладачі-випускники Львівської, Київської, Одеської, Харківської та інших художніх шкіл. У період до 2020 р. склад кафедри постійно змінювався, викладання фахових навчальних дисциплін забезпечували висококваліфіковані педагогічні працівники з науковими ступенями, вченими і мистецькими званнями: докторка мистецтвознавства, професорка Наталія УРСУ; Заслужений художник України, професор Борис НЕГОДА; Заслужений майстер народної творчості, доцент Володимир ЛАШКО. На певні періоди, як гостьові професори до викладання залучалися професори Євген АНТОНОВИЧ, Раїса ЗАХАРЧУК-ЧУГАЙ, а також фахівець і галузі реставраційної експертизи, доцентка Тетяна ТИМЧЕНКО (Мендерецька, 2023: 5).

З 2021 року кафедру ОДПМ та РТМ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка очолює кандидат мистецтвознавства, доцент Іван ПІДГУРНИЙ. Саме за його керівництвом кафедра живе, працює, розвивається, надихає та перемагає! Сьогодні викладання забезпечують висококваліфіковані спеціалісти з науковими ступенями, вченими і мистецькими званнями: доктор мистецтвознавства, професор Наталія УРСУ; кандидат мистецтвознавства, доцент Іван ГУЦУЛ; кандидат історичних наук, доцент Ірина ПАУР; кандидати мистецтвознавства старші викладачі Алла БРЕНЮК, Сергій ЛУЦЬ; кандидат архітектури, старший викладач Оксана КЛІЩ, фаховий реставратор, старший викладач Тимур ТАКІРОВ, асистенти кафедри Надія КУЧМА, Ілля ЛАШКО, Наталія МЕНДЕРЕЦЬКА, старші лаборанти кафедри Володимир БУЧКОВСЬКИЙ та Вікторія ВОЛОШИНА.

Невід'ємною частиною роботи кафедри є творчі виставки викладачів і студентів, всеукраїнські та міжнародні конференції, симпозіуми. Творчі композиції викладачів і студентів кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва прикрашають українські та європейські державні й приватні колекції.

Мистецькі досягнення кафедри у 2022–2023 році складаються з багаточисленних добродійних та творчих проєктів, виставок, майстер-класів патріотичного та просвітницького спрямування. Три колективних виставки, персональні, у тому числі й міжнародні виставки викладачів Іллі Лашка (Франція, США), Івана Гуцула (Німеччина), Тимура Такірова, студентів Віталія Праворського та Оксани Мулярчук. Перемога студентів кафедри у обласному художньому конкурсі «Подільська палітра» імені Мазурів у місті Хмельницький – 1 місце у номінації графіка – Віталій Праворський (керівник Ілля Лашко), 1 місце у номінації живопис – Тетяна Гарліцька (керівник Іван Гуцул). Міжнародні конкурси представлені наступними здобутками. Перемога на мистецькому конкурсі у місті Торунь, Польща – перші місця, медалі, подарунки та грамоти, а також дипломи учасників. Ангеліна Киселюк, Анна Лехман (керівник Іван Підгурний), Уляна Антошишена (керівник Наталія Урсу), Альона Брижак, Олександра Надольська, Анна Жолтовська (керівник Володимир Бучковський). Також, студенти 4 курсу кафедри ОДПМ та РТМ К-ПНУ ім. І. Огієнка, зокрема: Єлизавета Кожухівська, Олександра Надольська, Альона Брижак, Юлія Белінська (керівник: Сергій Луць, кандидат мистецтвознавства) взяли активну участь у II Міжнародному емальєрному пленері

солідарності з Україною для молоді. Мистецька подія відбувалася у фокусі X Міжнародного арт-стичного проєкту «BRATERSKIE SPOJRZENIE» (м. Криниця-Здруй, Польща). Студенти 2 курсу кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка під кураторством кандидати архітектури Оксани Кліщ долучились і до соціальної роботи при Кам'янець-Подільському міському Центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у свій спосіб: кімната, передбачена для реабілітаційної роботи отримала фантазійний стінопис за ескізом студентки Ангеліни Киселюк (Мендерецька, 2023: 5).

Поряд з освітньою та науково-дослідною діяльністю у закладах вищої освіти інноваційною практикою виступає проєктна діяльність як метод навчання, освітня технологія та форма позааудиторної роботи зі студентською молоддю. Це дозволяє, з одного боку, виявляти і реалізувати в життя творчі ідеї учасників освітнього процесу, з іншого, це можливість долучати здобувачів до інноваційної діяльності та формувати навички проєктної діяльності (Кравченко, 2022: 101).

Проєкт «СРОДНІ» – До дня Незалежності України викладачі, випускники і студенти кафедри спільно з Картинною галереєю Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника підготувала крос-мистецький проєкт «Сродні» (До 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди), в межах проєкту відбувся круглий стіл з теми: «У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ» та ПРЕЗЕНТАЦІЯ КОЛЕКТИВНОЇ ВИСТАВКИ МИТЦІВ: заслуженого художника України, професора Бориса Негоди; заслуженої майстрині народної творчості України Наталії Свиридюк; майстрині вишивки соломкою, арт-квілту Наталії Лашко; художника, квілтера, соломкаря Іллі Лашка; художниці-реставраторки Яни Лашко; майстрині витинанки Ольги Негоди-Бучковської; художника Володимира Бучковського; майстрині витинанки, графіки Богдани Бучковської; художника, кандидата мистецтвознавства Сергія Луця; художниці Катерини Чугуєвої; викладачки міської дитячої художньої школи, художниці Оксани Фльорчук; художника-педагога Володимира Павловича; фотохудожника, архітектора Віктора Попіля; майстра психологічних фотопортрета і фотопейзажу Романа Уварова; художниці-візажистки, режисера Варвари Акулової; художниці-педагогині Наталії Мендерецької, режисера Якова Кирієнка; художника-реставратора Дмитра Добрянського;

студентки Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Анни Нанеги; студенток К-ПНУ ім. І. Огієнка Олександри Надольської, Єлизавети Кожухівської (Відкриття колективної виставки, 2022).

Проект «УКРАЇНЦЯМИ МИ НАРОДИЛИСЯ» – на початку навчального 2022–2023 року на кафедрі ОДПМ та РТМ був започаткований творчий культурно-освітній проєкт «УКРАЇНЦЯМИ МИ НАРОДИЛИСЯ» під гаслом: «Пізнаємо досліджуючи, стверджуємося відтворюючи...», який мав на меті дати можливість митцям, які рятуючись від війни, тимчасово опинилися у нашому місті, на базі кафедри ділитися з бажаними своєю творчістю. Так, перші зустрічі проєкту були спільно з заслуженою майстринею народної творчості, членкинею Національної спілки майстрів народного мистецтва України, членкинею Спілки дизайнерів України – Наталією Олександрівною Свиридюк з Полтави. Наступні зустрічі у межах проєкту відбулися з Світлою Макаренко – майстринею з вишивки, членкинею Національної спілки майстрів народного мистецтва України, лауреаткою мистецької премії імені Тетяни Пати, керівничкою гуртка «Вишивка» КПНЗ «Центр позашкільної роботи 1» Дніпровської міської ради. У межах проєкту відбулися цикл творчих зустрічей, майстер-класи, презентації, перфоменси. За результатами – круглий стіл науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти кафедри ОДПМ та РТМ.

Проект «НАШ САД БОЖЕСТВЕННИХ ПІСЕНЬ» кафедри ОДПМ та РТМ до 300-ліття від дня народження Г.С. Сковороди. Ключова ідея проєкту полягала у художній образотворчій візуалізації творчих здібностей студентів кафедри з філософськими думками видатного українського діяча – кожен з нас є прекрасною піснею, яка лине у простір квітучої, мов сад України, кожен наділений талантами від Бога, які щиро та щедро готовий дарувати людям. Множимо добро, знання та мистецтво. Зростаємо у вірі та любові! Наближаємо нашу перемогу! Під такими гаслами, у русі концепцій видатного філософа та засобами інтеграції видів мистецтва, у межах проєкту відбулася серія творчих зустрічей у форматі майстер-класів, проведених здобувачами вищої освіти під керівництвом викладачів: майстер клас з основ художнього розпису. Провели студенти групи ОДР1-В19, спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація – Брижак Альона та Белінська Юлія. Заход відбувся у Бібліотеці-філії № 8 для дітей (вул. Івана Мазепи (Пушкінська) 44), майстер-клас з основ писанкарства.

Провела Мулярчук Оксана – магістрантка групи РТМ1-М22. Заход відбувся у Бібліотеці-філії № 2 (пр-т Грушевського, 52а).

У межах проєкту «НАШ САД БОЖЕСТВЕННИХ ПІСЕНЬ» відбулася персональна виставка авторських писанок здобувачки вищої освіти другого магістерського рівня – Мулярчук Оксани. Виставка під назвою «РОДУ МОГО ОБЕРІГ» була представлена у Кам'янець-Подільській центральній міській бібліотеці імені Костя Солухи, у залі відділу краєзнавства (вул. Князів Коріатовичів 3). За словами авторки, виставка репрезентувала писанкарство як вид українського декоративно-прикладного мистецтва. Показала дбайливе збереження традицій та інноваційне, новаторське ставлення до пошуку власного дизайнерського вирішення поставлених мистецьких завдань у сучасному писанкарстві. Майстерно виконані писанки демонстрували традиційні Подільські мотиви та колористику, мотиви писанкарства інших регіонів України та авторські інтерпретації означеної тематики.

Проект «МИЛОСЕРДНЕ МИСТЕЦТВО». У межах соціально-творчого проєкту «МИЛОСЕРДНЕ МИСТЕЦТВО» кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва та Кам'янець-Подільського осередку міжнародного руху спільнот «Віра і Світло». «Віра і Світло» – це спільнота молодих людей з особливими потребами, їх батьків та волонтерів, яка у нашому місті представлена двома осередками – «Квітка на камені» та «Діти Сонця». Проєкт був розпочатий у 2020 році і його мета – привернути увагу суспільства до проблем особливих людей, проблем їх соціалізації та адаптації засобами мистецтва, зокрема мистецтва образотворчого. Проєкт з великим ентузіазмом та захопленням був започаткований та підтриманий на кафедрі науково педагогічними працівниками, студентами та випускниками (Цегельник, 2022а).

Виховна ідея проєкту «МИЛОСЕРДНЕ МИСТЕЦТВО» дає невичерпні можливості розвитку духовності та толерантності сучасної молоді, демонструє кращі якості свідомого та дбайливого ставлення до себе та до тих хто поруч попри всі обставини, негаразди та особливості. Виставка є підсумком та логічним завершенням року спільної наполегливої праці та триванні у творчості і мистецтві! Творчі зустрічі не обмежувалися тільки працею у художніх майстернях, це був спільний час відпочинку і праці, відвідування виставок, музеїв та концертів, майстер-класів, знайомства з творчими особистостями і звичайно малювання! Творчі ком-

позиції представлені на виставці «НАМАЛЮЄМ ЩАСТЯ РАЗОМ» цілком відповідають основній концепції виставки та представлені у вигляді серії спільних робіт студентів та друзів (особливих людей) спільноти, студентів та батьків, а також власними авторськими роботами самих студентів. Мета виставки продемонструвати, що люди і творчість мають і можуть бути різними, що завжди можливий діалог та спільна праця, що мова мистецтва не обмежується офіційними рамками та канонами, що мистецтво як і справжня дружба та любов не знають меж, а щастя можна при бажанні і намалювати! (Цегельник, 2022b).

«ВЕРЛІБРИ ПАСТЕЛІ» – Всеукраїнський мистецький симпозиум з міжнародною участю пам'яті професора Бориса НЕГОДИ. Організатори симпозиуму: кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Співорганізаторами симпозиуму виступають: Національна спілка художників України, Національна спілка краєзнавців України, Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець», Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник, Кам'янець-Подільський коледж культури і мистецтва, Кам'янець-Подільська міська дитяча художня школа. Симпозиум проводиться за підтримки Департаменту гуманітарної політики Кам'янець-Подільської міської ради. Симпозиум передбачає проведення науково-практичного круглого столу на тему «ART VITAM DOCET – МИСТЕЦТВО НАВЧАЄ ЖИТТЯ» за участі науковців, краєзнавців, працівників музеїв, здобувачів вищої освіти спеціалізованих навчальних закладів. Основною метою проведення науково-практичного Круглого столу є вшанування пам'яті визначного українського художника-графіка, педагога, Бориса

Негоди та привернути увагу дослідників до актуальних проблем культури, мистецтва та дизайну України в контексті європейського культурно-мистецького простору.

А також конкурсу художніх робіт на тему «ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА, ВСЕ БУДЕ ПЕРЕМОГА» за участі творчих самодіяльних та професійних митців різних вікових категорій. Метою проведення Конкурсу художніх творів є формування світогляду зростаючого покоління через залучення до національних художніх традицій, пізнання джерел і процесу творення українського образотворчого мистецтва. Відкриття виставки кращих робіт та нагородження переможців.

Симпозиум передбачає вирішення наступних завдань: розкриття творчого потенціалу молоді; створення середовища для творчого спілкування дітей та молоді, підтримка обдарованих особистостей в реалізації їх талантів; формування національної свідомості та патріотичного виховання у дітей та молоді; надання методичної й практичної допомоги викладачам мистецьких шкіл, музейним працівникам, керівникам гуртків; створення умов співпраці та обміну досвідом інноваційними методами та формами роботи серед учасників, організаторів та відвідувачів.

Висновки. Мистецькі досягнення кафедри ОДПМ та РТМ у 2022–2023 роках складаються з багаточисленних добродійних та творчих проєктів, виставок, майстер-класів патріотичного та просвітницького спрямування. Реалізація проєктів «Сродні», «Українцями ми народилися», «Наш Сад Божественних пісень», «Подольанка», «Верліби пастелі», «Милосердне Мистецтво» та інших проєктів репрезентують невичерпні можливості творчого та мистецького доробку освітнього середовища мистецьких дисциплін, його функціонування та розвитку в умовах екстремального сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відкриття колективної виставки крос-мистецького проєкту «Сродні». URL: <https://meridian.kpnu.edu.ua/2022/08/25/vidkryttia-kolektyvnoi-vystavky-uchasnykiv-kros-mystetskoho-proiektu-srodni/>
2. Даниляк М. Картини творчих і талановитих. *Подольанин*, 9 лютого 2023, URL: <https://podolyanin.com.ua/culture/62914/>
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, наказ від 06.06.2022 № 527. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylu-novu-kontseptsiyu-patriotichnogo-vyhovannya/> (дата звернення: 01.03.23).
4. Кравченко О. Соціально-виховна робота зі студентською молоддю в умовах дистанційного навчання, зумовленого воєнним станом. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2022, 2(8). С. 99–108.
5. Мендерецька Н.В. Мистецтво – свобода, яку нікому не відняти. *Край Кам'янецький*. 2023. 16 лютого (№ 8). С. 5.
6. Мистецький проєкт об'єднав майстрів та регіони. URL: <http://www.golos.com.ua/article/364081>
7. Пічкур М.О. Образотворча підготовка студентів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. 270 с.
8. Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди. Колективна монографія (за загальною редакцією кандидата юридичних наук Д.С. Луніна). URL: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/11440/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0_316-329.pdf

9. Урсу Н.О. Нариси з історії образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини: навчальний посібник для студентів художніх спеціальностей. Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2012. 224 с.

10. Цегельник Д. Коли світло несе просвітлення. *Подільнин*, 4 лютого 2022. URL: <https://podolyanin.com.ua/culture/56596>

11. Цегельник Д. Світло для світу кожного. *Подільнин*, 11 лютого 2022. URL: <https://podolyanin.com.ua/culture/56639/>

12. Шматочок Лувра і не тільки. Олександр Щербатих. *Подільнин*, 26 січня 2023. URL: <https://podolyanin.com.ua/culture/62593/>

REFERENCES

1. Vidkryttia kolektyvnoi vystavky kros-mystetskoho proiektu "Srodni". (2022) [Opening of the collective exhibition of the cross-art project "Srodni"]. URL: <https://meridian.kpnu.edu.ua/2022/08/25/vidkryttia-kolektyvnoi-vystavky-uchasnykiv-kros-mystetskoho-proiektu-srodni/> [in Ukrainian].

2. Danyliak M. (2023) Kartyny tvorchykh i talanovytykh. [Paintings of the creative and talented] Podolianyn. – Podolianyn. URL: <https://podolyanin.com.ua/culture/62914/> [in Ukrainian].

3. Kontsepsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy. [The Concept of National and Patriotic Education in the Education System of Ukraine] Nakaz vid 06.06.2022 № 527. – Order of 06.06.2022 № 527. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylu-novu-kontsepsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/> [in Ukrainian].

4. Kravchenko O. (2022) Sotsialno-vykhovna robota zi studentskoiu moloddiu v umovakh dystantsiinoho navchannia, zumovlenoho voiennym stanom. [Social and Educational Work with Student Youth in the Conditions of Distance Learning Due to War] Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly. – Psychological and pedagogical problems of the modern school, 2(8). 99-108. [in Ukrainian].

5. Menderetska N. (2023) Mystetstvo – svoboda, yaku nikomu ne vidniaty. [Art is a freedom that no one can take away] Krai Kamianetskyi. – Krai Kamianetskyi, 8. 5. [in Ukrainian].

6. Mystetskyi proiekt obiednav maistriv ta rehiony. [The art project brought together artists and regions]. URL: <http://www.golos.com.ua/article/364081> [in Ukrainian].

7. Pichkur M.O. (2022) Obrazotvorcha pidhotovka studentiv mystetskykh spetsialnostei u zakladakh vyshchoi osvity. [Fine Arts Training of Students of Art Specialties in Higher Education Institutions] Monohrafiia. Kyiv : Vydavnytstvo Lira-K. – Monograph. Kyiv: Lira-K Publishing House, 270. [in Ukrainian].

8. Suchasni retsepsiï svitohliadno-tsinnisnykh oriientyriv Hryhorii Skovorody. (2022) [Modern receptions of Hryhorii Skovoroda's worldview and value orientations] Kolektyvna monohrafiia (za zahalnoi redaktsiieiu kandydata yurydychnykh nauk D.S. Lunina). – Collective monograph (under the general editorship of D.S. Lunin, Candidate of Law). URL: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/11440/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0_316-329.pdf [in Ukrainian].

9. Ūrsu N.O. (2012) Narisy z istorii obrazotvorchoho i dekoratyvno-prykladnoho mystetstva Khmelnychchyny. [Essays on the history of fine and decorative arts of Khmelnytskyi region] Navchalnyi posibnyk dlia studentiv khudozhnykh spetsialnostei. Kamianets-Podilskyi: Aksioma. – A textbook for students of artistic specialties. Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 224. [in Ukrainian].

10. Tsehelnik D. (2022) Koly svitlo nese prosvitlennia. [When the light brings the enlightenment] Podolianyn, 4 liutoho. – Podolianyn, 4th of February, URL: <https://podolyanin.com.ua/culture/56596> [in Ukrainian].

11. Tsehelnik D. (2022) Svitlo dlia svitu kozhnoho. [Light to the world of everyone] Podolianyn, 11 liutoho. – Podolianyn, 11th of February/ URL: <https://podolyanin.com.ua/culture/56639/> [in Ukrainian].

12. Shmatochok Luvra i ne tilky (2023) [A piece of the Louvre and more] Oleksandr Shcherbatykh. Podolianyn, 26 sichnia. – Oleksandr Shcherbatykh. Podolianyn, 26th of February, URL: <https://podolyanin.com.ua/culture/62593/> [in Ukrainian].